

Н. В. Федічева, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

А. М. Щаблева, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

КУЛЬТУРНИЙ КОМПОНЕНТ У НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ ЯК ІНОЗЕМНІЙ В УКРАЇНІ

Федічева Н. В., Щаблева А. М.

Культурний компонент у навчанні англійській мові як іноземній в Україні.

У статті обговорюються неподільність навчання культурі та мові, досліджуються деякі проблеми, з якими стикаються викладачі англійської мови як іноземної в Україні та висувуються аргументи на користь включення вивчення власної культури студентів у навчання англійській мові. Представлено дані, що зібтали автори, проводжуючи дослідження, аналізуючи підручники та роблячи спостереження. Запропоновано ідеї стосовно того, як включити культурні цілі у навчання мові. У статті подано приклади використання таких прийомів як культурна капсула, міжкультурні зв'язки та змодельовані авторами критичні ситуації.

Ключові слова: культурний компонент, схема, рідна культура, культурна капсула, міжкультурні зв'язки, критична ситуація.

Федічева Н. В., Щаблева А. Н. Культурный компонент в обучении английскому языку как иностранному в Украине.

В статье обсуждается неделимость культуры и языка, исследуются некоторые проблемы, с которыми сталкиваются преподаватели английского языка как иностранного в Украине и выдвигаются аргументы в пользу включения изучения собственной культуры студентов в изучение английского языка. Предложены идеи относительно того, как включить культурные цели в изучение языка. В статье приведены примеры использования таких приемов как культурная капсула, межкультурные связи и смоделированные авторами критические ситуации.

Ключевые слова: культурный компонент, схема, родная культура, культурная капсула, межкультурные связи, критическая ситуация.

Більшість вчителів англійської мови як іноземної погодяться з тим, що їхня робота полягає не тільки у навчанні англійській мові як іноземній, але й у навчанні культурі. Багато методистів з навчання іноземним мовам підтримують включення культурного компоненту у викладання англійської. Вони надають наступні аргументи на користь культурного компоненту: він забезпечує міжнародне взаєморозуміння, поглиблює розуміння власної культури та мотивує учнів оволодіти англійською краще. М. Бірам описує роль вчителя мови як „професійного посередника між студентом та іноземними мовами і культурами” [1, с. 58].

Багато українських, російських, британських, американських, турецьких та інших методистів присвятили свої наукові публікації проблемам навчання розумінню культури. Причини інтересу до теми можна назвати наступні. По-перше, методисти та викладачі визнають, що мова та культура поєднані між собою. Як зазначив Д. Браун (2000), „коли ми викладаємо мову, ми у будь-якому випадку також викладаємо складну систему культурних традицій, цінностей та способів мислення, почування й дій” [2, с. 64]. По-друге, методисти визнають, що звичайне вивчення лінгвістичної системи не дає гарантії успішної міжкультурної комунікації. Та, по-третє, як викладачі, так і студенти дійшли до розуміння важливості цінування інших культур світу, окрім власної.

Мета цієї статті – потрійна: 1) освітити деякі проблеми, з якими стикаються викладачі в Україні, навчаючи розумінню культури; 2) запропонувати аргументи на користь ролі власної культури студента у навчанні англійській мові та 3) запропонувати ідеї щодо того, як включити культурні цілі у професійно-орієнтований навчальний план.

Для ілюстрації та пояснення проблем, яких ми торкаємося, ми будемо використовувати результати своїх досліджень, а також дані, зібрані під час проведення спостерегань на заняттях з англійської мови.

У статті Федічевої Н. В. „Проблеми навчання культурі” зазначається кілька причин того, чому заняття з мови не включають в себе систематичне вивчення

культур. Причини цього наступні: 1) деякі вчителі не підготовлені до того, щоб вчити культури; 2) бракує якісного автентичного матеріалу; 3) визначення культури може представляти складність; 4) у викладачів не вистачає значного первинного знання про країну, мову якої вони вчать; 5) навчання культурі потребує додаткового часу, який багато вчителів та викладачів не можуть собі дозволити; 6) культурний матеріал нерівно викладено у підручниках; 7) часто впевнені, що у студентів буде час ознайомитися з культурним матеріалом пізніше. Але для більшості студентів "пізніше" ніколи не настає.

На сьогоднішній день ми прийшли до висновку, що перші три проблеми вже не є критичними. Сьогодні вчителів іноземних мов готують до викладання культурі, тому вони знайомі з різними підходами до навчання розумінню культури. До того ж, автентичні підручники у достатній кількості доступні в книжкових магазинах та мережі Інтернет. Нарешті, проблема визначення культури більше не ускладнює розробку процесу навчання.

З іншого боку, з'явилися деякі нові проблеми. Як „нові”, так і „старі” проблеми частково можуть пояснити, чому деякі вчителі неохоче вводять культуру у навчання мові, таким чином роблячи культуру слабкою ланкою нашої навчальної програми. Але яка ж реакція більшості українських студентів? Досліди, проведені нами серед студентів університету, які у більшості відносяться до дорослої молоді, показують, що вони хотіли б, щоб на заняттях з мови на культурний компонент наголошували не менш, ніж на лінгвістичні питання. Досліди, проведені нами серед учнів середньої школи, показали, що первинні причини вивчення ними англійської – це інтерес до культури, літератури та мистецтва англійських країн та загальний інтерес до стилю життя у цих країнах. Біля 86% студентів та учнів відзначили, що вони розуміють переваги вивчення іншої культури. Усі вони розуміють, що знайомство з культурою – це дуже важливий аспект вивчення мови, але у той же час вони додають, що навчання культурі на заняттях з англійської – несистемне та іноді нерегулярне.

Перша проблема полягає в тому, що деякі вчителі досі використовують підхід „чистих фактів” до культури. Багато професіоналів з навчання іноземних мов та вчених підтримують тезис про те, що роль вчителя – не в тому, щоб повідомляти факти, а в тому, щоб допомогти студентам набувати вмінь, необхідних для того, щоб зрозуміти ці факти, про які вони дізнаються у процесі вивчення культури [3, 4, 5]. З власного досвіду ми розуміємо, що „збирання” фактів може спричинити стереотипи та, що гірше, студенти не будуть підготовлені до культурних ситуацій, яких вони не вивчали.

Вирішення цієї проблеми може полягати у тому, щоб вчителі англійської мови як іноземної забезпечували студентів інструментами для знайомства з новою культурою та її розуміння. Викладачі також повинні розробляти та використовувати прийоми та завдання, які допоможуть студентам стати уважними спостерігачами належних проявів культури та практики культурної взаємодії. Останні можуть служити основою для продуктивних та ефектних прийомів, мотивуючих та цікавих для студентів.

По-друге, у нас досі немає життєздатної основи організації навчання іншомовної культури. Багатьох викладачів англійської мови в Україні не відштовхнули труднощі навчання міжкультурному розумінню, але успішно вони борються з ними тільки коли визначають цільові засади та вирішують, яким аспектам культури навчати. Вони розуміють необхідність створення схеми, яка б допомогла їм відібрати потрібний культурний матеріал та служила б їм корисним джерелом для планування та розробок занять з культури. Для освітньої мети ми зробили модифікацію схеми, яку запропонував Р. Лафает [6]. Ця схема складається з наступних груп:

Група 1. Фактичні цілі: студенти мають змогу продемонструвати знання формальної чи „високої” культури, а також знання щоденної чи „популярної” культури; пояснювати основні історичні події, традиції та досягнення мистецтва. Також, вони будуть розбиратися у зразках щоденної культури.

Група 2. Емоційні цілі: студенти будуть мати змогу розуміти цінність різних народів та суспільств.

Група 3. Робочі цілі: студенти будуть мати змогу систематизувати та впорядковувати інформацію як про іноземну, так і про власну культуру та оцінювати обґрунтованість тверджень про культуру.

Група 4. Прагматичні цілі: студенти будуть мати змогу помічати/звертати увагу на щоденну ввічливість, вирази та фрази, вживані тими, хто говорить, або ж тими, хто слухає, та потім ідентифікувати культурні причини вживання цих мовних засобів. Вони навчаються правильно діяти у звичайних щоденних ситуаціях та використовувати потрібні жести.

Запропонована схема може бути корисною у поясненні тем та матеріалів, які потрібно вводити на заняття. Вона також може надихнути викладачів на деякі ідеї стосовно того, які стратегії та техніки використовувати таким чином, щоб вони могли інтегрувати культуру у вивчення мови.

Багато вчених заявляють про те, що культурне наповнення занять з англійської як іноземної повинне включати у себе можливість дізнатися про власну культуру по відношенню до інших культур. Науковці також наголошують на тому, що через вивчення власної культури іноземною мовою студенти будуть більш обізнані щодо неї та таким чином будуть утримувати свою культурну особистість у міжкультурній комунікації. Цю точку зору підтримують такі вчені, як І. Сакір (Туреччина) [7], С. Маккей [8], Л. Сміт (США) [9], Юн Вей (Китай) [10].

Більш тридцяти років тому американський методист з вивчення мов Л. Сміт стверджував наступне: той факт, що англійська стає міжнародною мовою, передбачає, що вона вже не повинна бути зв'язана з культурою тих, для кого ця мова рідна. Натомість мета міжнародної мови полягає в тому, щоб повідомляти про власну культуру та інтереси іншим [9, с. 41].

Ми вважаємо таку думку крайньою правою і впевнені, що культура англomовних країн та власна культура повинні розглядатися у порівнянні. Студенти повинні дізнатися про розходження та бути готовими до них, одночасно розуміючи та цінуючи їхню логіку.

Ми проаналізували біля двадцяти підручників, схвалених у якості офіційних для середньої та вищої шкіл. Серед них: Enterprise, Opportunities, Cutting Edge, Headways, Upstream, та інші. Більшість персонажів у цих книгах – західні, такі, що походять з Великобританії, США, Канади та Австралії. Інші персонажі походять з Франції, Німеччини, Індії, Нігерії, Філіппін та Нідерландів. Тож культурний зміст навчання англійській як іноземній обмежений кількома країнами, де англійська є першою мовою, або має спеціальний статус, або є другою мовою. Цікаво зазначити, що в українських підручниках з англійської, рекомендованих Міністерством освіти і науки України, використовують тільки англійські імена, такі як Аманда, Кріс, Тері, Мелінда, Чарлі, Деніел, Стів тощо, хоча оточення у більшості випадків – українське або нейтральне (наприклад, граматичне пояснення).

У дослідженні, що ми проводили серед учнів середньої школи, більш ніж 73 % них дали відповідь „ні” на питання про те, чи можуть вони коротко розповісти англійською про українську культуру взагалі або про конкретний її аспект. Серед студентів університету третього курсу процент тих, хто відповів „ні”, становив 54 %. Під час дослідження, що проводилося серед студентів університету другого та третього курсу, 85 % стверджували, що метою вивчення англійської є здатність доносити власну культуру до інших народів за допомогою англійської як посередника. Біля 89 % висловили впевненість у тому, що міжкультурне знання як власної, так і іноземної культури дозволило б їм досягти професійних, соціальних та особистих успіхів.

Розглянемо декількох ідей щодо впровадження культурних задач у професійно-орієнтований курс навчання. Перший прийом – це прийом культурних капсул, що був розроблений Д. Тейлором у 1970 році, але, на жаль, приклади його практичного застосування знайти важко. Культурна капсула – це невеликий опис певної розбіжності між українськими звичаями та звичаями інших культур, що супроводжується фотографіями, слайдами чи картинками. У класі студенти мають можливість виконувати ролеві ігри, побудовані на основі різноманітних капсул.

Культурна капсула: Привітання

В Китаї популярним є привітання «Чи ви вже їли сьогодні?» Також є інші вирази, що позначають «Привіт» у Китаї. Такі привітання, як «Куди ти ідеш?», «Ти зайнятий?», «Що ти робиш?», «Ти йдеш на роботу?» та інші також позначають «Привіт». Китаєць, що задає такі питання, не хоче знати, куди йде його друг чи що той робить. Він просто намагається виразити дружнє відношення до співбесідника.

Робота в групі. Запитання.

Які привітання використовують українці у повсякденному житті? Американці зазвичай говорять «Привіт», «Як справи?» Що вони отримують у відповідь? Чому американці питають «Як справи?», а потім не слухають відповідь?

Другий прийом – це міжкультурні зв'язки, які визначаються як дуже короткі ситуації, що описують культурний зміст іншомовної країни. Студенти працюють в парах або маленьких групах. Вони обговорюють ситуацію, готують та представляють діалоги, побудовані на ситуації.

Міжкультурний зв'язок: У супермаркеті

В американських супермаркетах прийнято розмовляти з покупцями. Так, касири задають покупцям такі питання, як «Як справи?», «Чи знайшли ви все, що вам потрібно?» Наприкінці розмови касир говорить «Доброго вам дня. Приходьте знов». Касири розмовляють із покупцями, щоб наладити відносини.

Люди в США також заводять розмову з незнайомцями на вулиці.

Робота в групі. Запитання.

Чи є така традиція в Україні? Чи часто незнайомці в Україні заводять розмову на вулиці? Якщо так, що вони можуть сказати? Наведіть приклади.

Другий прийом – це критична ситуація. Вона включає історію про певну міжкультурну розбіжність з послідовним рядом питань. Після прочитання історії студентам запропонують обрати кращу інтерпретацію поведінки героїв, побудовану на їх знанні іншомовної культури. Подібно реальним життєвим ситуаціям, існує більш, ніж одне пояснення, яке можна вважати відповідним та правильним. Після цього студенти обговорюють варіанти в маленьких групах.

Критичні ситуації можуть також бути охарактеризовані як вивчення конкретного випадку чи культурні міні-драми. Вони мають бути побудованими на життєвому досвіді.

Критична ситуація: Цілування рук

Викладачі із університету Сельджук ,Конія (Туреччина) приїхали до України на конференцію, організовану університетом. Їх українські колеги намагались якомога краще зустріти гостей, та організували для них зустрічі з викладачами кафедри, керівниками відділів та, звичайно, студентами. Зустріч з деканом була інформативною. Коли декан прощався з гостями із Туреччини, він поцілував руки турецьким жінкам.

Пізніше, турецькі леді виразили велике здивування одному з своїх українських колег с приводу того, що декан поцілував їм руки.

Робота в групі. Запитання.

Чи цілують чоловіки руки жінкам у вашій країні? Чому, на вашу думку, турецькі леді були здивовані? Цілування рук є дуже важливим традиційним жестом в турецькій культурі. Цей звичай є своєрідним способом привітання жінок літнього віку. Але у повсякденному житті цілування рук не є розповсюдженим звичаєм. Чи є такий звичай у вашій країні? На традиційні турецькі свята діти цілують руки своїм бабусям та прикладають руку до чола, виказуючи повагу до бабусі. Як українські діти виражають повагу до своїх дідусів та бабусь?

Вивчення культури в процесі навчання мови – це вагомий вклад у розвиток практичних навиків англійської мови у студентів, побудову їх свідомості та практичне використання міжкультурної комунікації.

Незважаючи на те, що існує багато досліджень на цю тему, культура залишається недостатньо розвинутим компонентом багатьох учбових програм в Україні. Викладачі англійської мови зіштовхуються з певними проблемами при спробі включити культурні елементи до навчання мови. Це дослідження пропонує базові знання для організації культурних тем, що складаються із чотирьох груп. Ці базові знання є корисним ресурсом для викладачів, адже вони представляють собою план навчання культури та моделюють власні культурні заходи. Автори дослідження наголошують на тому, що місцева

культура повинна викладатись разом із культурою, мову якої вивчають студенти. Дослідження пропонує методи того, як культурні аспекти можуть бути включеними до професійно-орієнтованого плану навчання. Надані методики сприяють інтеграції культури до вивчення мови. Вони також є цікавими для студентів. За допомогою цих методик культура вивчається разом із говорінням, слуханням та читанням і, таким чином, представляє собою зв'язки між мовою та культурою.

Література

1. Byram M. Language teachers, politics and cultures / Mike Byram, Karen Risager. – Clevedon: Multilingual Matters, 1999. – 210 p.
2. Brown D. Teaching by principles: an interactive approach to language pedagogy / Douglas Brown. – Longman, 2000. – 480 p.
3. Galloway V. D. Communicating in a Culture. ACTFL Master Lecture Series, Monterey, CA: Defense Language Institute, 1984.
4. Seeley H. N. Teaching Culture: Strategies for Intercultural Communication / H. N. Seeley. – Lincolnwood: National textbook Company, 1984. – 511 p.
5. Hadley A. Teaching Language in Context / A. Hadley. – Heinle & Heinle Publishers, 1993. – 532 p.
6. Lafayette R. Integrating the teaching of Culture into the Foreign Language Classroom / R. Lafayette. – Singerman, ed., Toward a New integration of Language and Culture. Middlebury, VT : Northeast Conference, 1988. – P. 47–62.
7. Cakir I. Developing Cultural Awareness in Foreign language teaching: Turkish Online Journal of Distant Education [Electronic resource] / Ismail Cakir – Mode of access: https://tojde.anadolu.edu.tr/tojde23/pdf/article_12.pdf
8. McKay S. Western Culture and the Teaching of English as an International Language / S. McKay // Forum, 2, 2004. – Vol. 42. – P. 10–15.
9. Smith L. English as an international auxiliary language / L. Smith // RELC Journal, 1976. – № 7 (2). – P. 38–43.

10. Yun Wei. Integrating Chinese Culture with TEFL in Chinese Classroom / Wei Yun // Sino-US English Teaching. – 2005. – Vol. 2. – № 7. – P. 55–58.

Fedicheva N. V., Shchableva A. M.

Cultural Component in Teaching English as a Foreign Language in Ukraine.

In the article the indivisibility of culture and language is discussed. The problems of inclusion culture in teaching English are researched. Some arguments are brought forward for inclusion learning students' own culture in studying English as a foreign language. Some ideas are suggested in order to show how to include cultural goals in studying language.

For better integrating culture in teaching English the scheme that was previously proposed by R. Lafayette was modified by classifying into the following groups: factual goals, emotional goals, working goals and pragmatic goals.

In the article the following approaches are exemplified in usage as culture capsule, intercultural connections and critical situations that are modeled by authors. Culture capsule is short description of a certain difference between native customs and customs of other cultures that are demonstrated. Intercultural connections are very short situations that describe cultural content of foreign country. Critical situation include a story about certain cultural difference with the series of questions.

Mentioned methods of teaching English favour integration of culture in studying language. Due to these methods culture is studied simultaneously with speaking, listening and reading, so they present connections between language and culture.

Key words: cultural component, scheme, native culture, culture capsule, intercultural relations, critical situation.

Відомості про авторів

Федічева Наталія Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри східних мов ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Щаблева Анастасія Миколаївна – лаборант кафедри східних мов ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Стаття надійшла до редакції 02.12.2014 р.

Прийнято до друку 26.12.14 р.

Рецензент – д. п. н., доц. Ржевська А. В.